

הנ"ט

תכנון הפעלת האמצעים נ"ט עלידי

הפעלת נשק נ"ט בידי המצרים – תכנון המלחמה

כדי לתת פתרון לעדיפותו של הכוח המשוריין הצה"לי נתנו צבאות ערב בשתי החזיתות תשומת לב מוגברת לכוחות הייעודיים נ"ט (נוסף על הטנקים שעמדו לרשותם). הסד"כ בשתי החזיתות כלל מספר רב של יחידות משנה, שנבנו והוכנו במיוחד לקרב האנטי טנקי.

יחידות אלה היו מגוונות ביותר וכללו החל מסוללה נ"ט ברמת הגדוד ועד גדודים נ"ט מטכ"ליים על בסיס תותחי סער מתוצרת ברית-המועצות בחזית המצרית. כמו כן נכללו ביחידות התוקפות גם יחידות משנה רבות, ובהן טילים נ"ט (בדרך-כלל "סאגר"), תותחים נ"ט (על פי רוב תותחים נ"ט דרתכליתיים 85 מ"מ 100 מ"מ) ובחזית הסורית גם תול"רים 106 מ"מ.

שני הצבאות התוקפים פעלו עקרונית על פי תורת הלחימה הסובייטית. בשניהם נמצאו עתודות נ"ט ברמת החטיבה, הדיוויזיה והארמייה. אלה היו כוחות מנויידים, שהופעלו על מנת להגן על האגפים, לבלום התקפות-נגד במהלך קרב ההתקפה וכן לחסום או לתעל התקפות אויב במהלך קרב ההגנה.

הנשק נ"ט הבולט ביותר במלחמה – ובעיקר בחזית סיני – היה הטיל נ"ט AT-3 "סאגר".² טילים אלה הופעלו במספרים גדולים ביחידות שבקו המגע הקדמי וכן בעתודות נ"ט שנערכו בעורפו.³ מטולי רקטות נ"ט מסוג "אר-פיג"ו הופעלו במספרים גדולים בכל יחידות הח"ר, הח"ד המתמכן והכוחות המיוחדים (קומנדו וצנחנים).

האמצעים נ"ט לסוגיהם הופעלו גם כנשק שטוח מסלול נגד מטרות לא משורינות. הנשק נ"ט הוכיח אפקטיביות בעיקר כשהוצב בהגנה – כולל בהגנה מפני התקפות-נגד מעמדות מוכנות. האפקטיביות של נשק זה הייתה גדולה כפליים, כשיחידות השריון הצה"ליות התוקפות חסרו ח"ד אינטגרלי וסיוע ארטילרי. גם מארבים קטנים בהיקפם נגד טנקים בחזית הכוח ולאורך צירי תנועה התגלו כאפקטיביים ביותר.

בתיאורו של סא"ל אסף יגורי, מג"ד 113 מחטיבתו של אל"ם נתק'ה ניר, את אשר אירע לו ולגדודו במהלך ההתקפה אל לב המערך המצרי באיזור חיזיון (גשר פירדאן) ב-8 באוקטובר 1973 הוא מספר: "ואז נתתי פקודה להתקפה מדורגת. פלוגה תוקפת, מייצרת אש, פלוגה שנייה מתקדמת, וכך במדורג עברנו שטח של כמעט 6 ק"מ. הגענו די קרוב לתעלה, ואז התברר מתוך דיווחי הקשר, שכלי אחר כלי, טנק אחרי טנק, מפקד אחרי מפקד למעשה יצאו מכלל פעולה. ראשון נהרג מ"פ אחד, אחר-כך מ"פ שני, וכך הלאה. הבנתי שאין לנו עם מי לנהל את הלחימה... ואנחנו למעשה תקפנו את ראש הגשר העיקרי של הארמייה השנייה".

סא"ל יגורי טעה; לא היה זה ראש הגשר העיקרי, אלא ראש הגשר של דיוויזיית ח"ד 2, אחד משלושת ראשי הגשר של ארמייה 2 ואחד מחמשת ראשי הגשר של הצבא המצרי. דרך פעולתו של גדוד 113 תאמה לחלוטין את ההערכה המצרית בדבר האופן שבו יפעל כוח השריון הצה"לי. במאמר זה אנסה לתאר את דרך הפעלתו של הכוח נ"ט המצרי ממזרח לתעלת סואץ בכלל ואת תפקידו באבטחת ראש הגשר של דיוויזיות הח"ר בפרט.

המצרים במלחמת יום הכיפורים

אל"מ (מיל') דני אשר

שלא השתתפו בשלב הראשון של הצליחה – ואולי אף מחטיבות הצנחנים וסופחו לכוחות הח"ר המסתערים. פעולה זו הוסיפה בין 12 ל-20 משגרים לכל אחת מהדיוויזיות הצולחות.

גדודי הקומנדו, שמילאו משימות של בידוד שדה הקרב באמצעות מארבים וחסיונות נ"ט, תוגברו אף הם במחלקות או בפלוגות של משגרי טילים נ"ט "סאגר" מקרב היחידות של מפקדת הכוחות המיוחדים.

כל דיוויזיה צולחת תוגברה בחטיבת טנקים, שהייתה מצוידת ב-6 נגמ"שי "בירד-מ-2" נושאי טילי "סאגר" (6 טילים על כל נגמ"ש).⁴ נוסף על כך ניתן היה לתגבר כל אחת מהדיוויזיות הצולחות גם ב-36 נגמ"שי שיגור נוספים לטילי "סאגר" מסוג "בי-אם-פי-1" מתוך כל דיוויזיות הטנקים והדיוויזיות הממוכנות שלא השתתפו בשלב הצליחה.⁷

לכל אחת מהדיוויזיות גם היה גדוד (36 קנים) של תותחים 100 מ"מ דר-תכליתיים. תותחים אלה, שנועדו גם למשימות נ"ט, הועסקו בעיקר במשימות של ארטילריית שדה רגילה.

בצד הכוחות נ"ט האורגניים או אלה שסופחו לכל אחת מהדיוויזיות הצולחות פעלו במרחב גם כוחות נוספים של הארמיות וכן כוחות מטכ"ליים. לרשות כל אחת מארמיות השדה עמדו כוחות נ"ט כדלקמן:

★ גדוד-תותחים נ"ט מתנייעים שכלל 18 קנים של תותחים 100 מ"מ, שהורכבו על שלדות של טנקי "טי-34". (כלים אלה – כמו תותחי השדה 100 מ"מ – פעלו בעיקר במשימות ארטילריות רגילות).

★ אגד טילים נ"ט, שכלל 12 שריוניות "בירד-מ-2" נושאות טילי "סאגר" ועוד 12 טילי "שמל" (AT-1).

★ גדוד של תותחי סער קלים ויחידה נוספת של תותחי סער כבדים – ובסך הכול 30 "אסיר-100" ועוד כ-30 "גי-אסיר" 152 מ"מ.

מרמת המטכ"ל סופחו לארמיות גדודים נוספים של טילים נ"ט. כל גדוד כזה כלל 18 נגמ"שים "בירד-מ" נושאי

מבנה וארגון של המערך נ"ט

המצרים הצליחו להשיג צפיפות גדולה של נשק נ"ט בחזית הכוחות שצלחו ובנו את ראש הגשר:⁴

★ בכל דיוויזיית ח"ר צולחת היו בתחילת הלחימה מאות כלי-נשק נ"ט. מטולים נ"ט מסוג "אר-פי-גי 7" נמצאו במספרים גדולים בכל היחידות. בכל גדוד ח"ר או ח"ר ממוכן היו 27 מטולים כאלה. ביחידותיה האורגניות של כל דיוויזיה משורינת היו 324 מטולים כאלה, בדיוויזיה ממוכנת היו 406 מטולים, ובדיוויזיית ח"ר – 450 מטולים. נוסף על כך סופח לכל אחת מהדיוויזיות גדוד קומנדו, שהיה מצויד ב-36 מרנ"טים.

★ לכל גדוד ח"ר ולכל גדוד של ח"ר ממוכן הייתה סוללה נ"ט ובה 10 תותחים לא-רתע מדגם B-10 או B-11. בסך הכול היו אפוא לכל דיוויזיה אורגנית 90 תול"רים. בחטיבת הטנקים, שסופחה לכל אחת מהדיוויזיות המשורינות היה גם גדוד ממוכן. לאחדים מגדודים אלה הייתה פלוגת תול"רים בת 10 כלים.

★ לכל חטיבת ח"ר או ח"ר ממוכן מתמרנת (בדיוויזיות הח"ר) הייתה סוללה של 6 תותחים נ"ט. נוסף על כך היה לכל דיוויזיה עוד כוח נ"ט נפרד בן שלוש סוללות (18 קנים). בסך הכול היו אפוא בדיוויזיה 36 קנים של תותחים נ"ט (דר-תכליתיים) 85 מ"מ. בדיוויזיות הממוכנות והמשורינות היו לכל גדוד ממוכן 6 תותחי סער "אסיר-100" במקום התותחים נ"ט.

★ לגדודים ממוכנים, שלהם נגמ"שי "בי-אם-פי", לא הייתה פלוגה נ"ט, אבל היו להם טילי "סאגר" וכן תותחים נ"ט 73 מ"מ על הנגמ"שים עצמם.

★ בכל דיוויזיית ח"ר צולחת היו 72 משגרים של טילי "סאגר" (AT-3) נישאים בידי אדם (פלוגה בת 12 משגרים בכל חטיבה ועוד 36 משגרים בגדוד הנ"ט). בדיוויזיות אחדות היו 32 משגרים נוספים, שהיו מוצבים על נגמ"שי "בי-אם-פי-1".⁵

כדי להבטיח את הצלחת הצליחה ואת בניית ראשי הגשר (בשלב הראשון של תוכנית ההתקפה) נלקחו יחידות של טילים נ"ט מהדיוויזיות הממוכנות והמשורינות –

"סאגרים". גודד כזה פעל בארמייה ה-2, ונראה שגודד מקביל היה גם בארמייה ה-3.

העסקה ופריסה

בצד הפריסה המסיבית של אמצעים נ"ט בראשי הגשר בקרב הכוחות הצולחים נפרסו בשלבים הראשונים של המערכה כמויות גדולות של כלים נ"ט ברמפות ובעמדות בצידה המערבי של התעלה. מעמדות אלה הופעלו הכלים:

- א. נגד מוצבי כוחותינו בקו התעלה (קו בר-לב).
- ב. בקווי הגנה מתוכננים נגד התקפת נגד מקבילה של כוח צה"לי. מקווים אלה שוגרו טילי "סאגר" רבים לעבר כוחות צה"ל שנגעו מערבה בגדה המזרחית של תעלת סואץ. ירי זה התגלה כאפקטיבי למדי נגד התקפות צה"ל ונגד ניסיונות החזירה לעבר קו המעוזים ביום הראשון והשני של המלחמה.

ייצוב קו הגנה והקניית יכולת נ"ט לכוחות הפועלים ממזרח לתעלה היו משימות שלהן ניתנה העדיפות הגבוהה ביותר. הגל הצולח הראשון צויד במטולים נ"ט "ארפי-גיל". בגל השני חצתה את התעלה מחלקת טילי "סאגר" בכל אחד מהגדודים הצולחים. לכל צוות שייגור היו שני טילים. בגל השלישי הועברו לגדה המזרחית תול"רים. כל אלה נפרסו ודולגו על פי התקדמות ראשי הגשר בחזית הכוחות ולעיתים כמארבים נ"ט אף לפני קו המוצבים הקדמי. בגלי הצליחה הנוספים – מהגל החמישי ועד לגל השמיני – צלחו את התעלה יחידות רבות נוספות של טילים נ"ט ותגברו את הגדודים ואת העתודה נ"ט החטיבתית.

לאחר שהמצרים החלו להיעזר במעבורות – ולאחר מכן אף בגשרים – הם העבירו מזרחה גם טנקים,

טייל נ"ט לאו 80

תותחים נ"ט נגררים ונושאי "סאגר" משוריינים "בירד-מ"2". כלים אלה קיבלו קדימה בעת חציית התעלה.

כוחות נ"ט שצלחו את התעלה בשלבים מאוחרים יותר וכללו גם קני ארטילריה, טילים נ"ט ותותחי סער צוותו כעתודות נ"ט. עתודה אחת נ"ט פעלה בכל גזרה חטיבתית. לרשות הדיוויזיות הועמדו שתי עתודות נ"ט – ולעיתים אף שלוש – אף שתורת הלחימה חייבה רק עתודה אחת נ"ט. לכל ארמייה הוקצו שני כוחות עתודה נ"ט – ואולי אף יותר מכך – ואלה כללו מגוון של תותחי סער, גדודי תותחים נ"ט (תותחים דרתכלתיים) ופלוגה אחת או שתיים של טילים נ"ט. העתודות הארמיוניות הופעלו על פי רוב ככוח מסייע לרמה הדיוויזיונית, שהייתה אחראית בפועל על בנייה ועל אחזקה של ראשי הגשר.

לטובת העתודות נ"ט ברמת החטיבה וברמת הדיוויזיה הוכנו מספר קווי עמדות אלטרנטיביים, ומתוכם הן אמורות היו לפעול בהתאם לנסיבות.

כוחות קומנדו, שסופחו אף הם לדיוויזיות הצולחות, עברו את התעלה כבר בגלים הראשונים. אלה נעו קדימה ונערכו במארבים נ"ט כדי להגן על ראשי הגשר. כוחות אחרים, שהופעלו על-ידי הארמייה והמטכ"ל, פעלו לבידוד שדה הקרב בטווחים עמוקים יותר, כשהם מצוידים באמצעים נ"ט.⁸

הפעלת מערכת ה"סאגר"

כל מערכות ה"סאגר" – ובעיקר המערכת הנישאת על-ידי אדם – הופעלו בדרך-כלל בתוך מסגרות ח"י. על פי תורת הלחימה, עשויות יחידות "סאגר" להחזיק מערכים בתוך קווי ההגנה, אך בפועל פרסו המצרים יחידות "סאגר" רק בחזית מערך ההגנה או במארבים נ"ט או כחלק מהעתודה נ"ט.

פלוגות של "סאגר" נישא נפרסו בדרך-כלל בקווי הגנה בחזית לאורך 1.5-2 ק"מ. קו באורך דומה נתפס על-ידי מחלקות של נגמ"שים נושאי "סאגר" מסוג "בירד-מ"2". בחזית של כל אחד ממערכי ההגנה החטיבתיים בראשי הגשר נפרסו שלוש פלוגות "סאגר". בדרך-כלל נערכו כוחות ה"סאגר" בכוחות מחלקתיים, אך בשלבים מתקדמים יותר של הלחימה פעלו מחלקות אלה במשותף תחת פיקוד ושליטה של מפקד הפלוגה.

הקצבת טילי ה"סאגר" לכל אחת מהדיוויזיות הייתה מסיבית והגיעה לעיתים ל-1,250 טילים לשלושת ימי הלחימה הראשונים, מהם 460 טילים ליום הלחימה הראשון. מהקצבה זו עולה, שלכל אחד מצוותי השיגור הוקצו כ-20 טילים. צוותי השיגור נשאו איתם 8 טילים עבור כל משגר. יתרת הטילים הוסעה על גבי רכב שתספק את הצוותים.

כל נגמ"ש "סאגר" "בירד-מ"2" נשא בבטנו 8 טילים. 6 טילים נוספים היו מוצבים על משגריו החיצוניים. טילים נוספים סופקו מתוך כלי-הרכב של הדרגים המתחזקים בסוללה ובגודד. טילי ה"סאגר" נורו לעיתים בצמדים ואף

בשלשות בו זמנית כדי להגדיל את האפקטיביות של הירי.

הפעלת כוחות המצוידים במרנ"ט "אר-פיג'י-7"

כפי שכבר צוין, היה ה"אר-פיג'י-7" נשק אורגני בכל כיתת חי"ר מצרית. כמו כן צוידו במרנ"ט זה יחידות של ציידים טנקים שנערכו לפני קו המוצבים הקדמי ובקו עצמו. רבים ממפקדי הטנקים וממפקדי הזחל"מים והנגמ"שים של צה"ל דיווחו כי נתקלו בטיילי המרנ"ט ואף נגפעו מהם. על תורת ההפעלה של קבוצות ציידים הטנקים ניתן לעמוד מתוך פרסום תורתו מצרי.

צייד הטנקים נחשב לאחת מפעולות הלחימה המכריעות, המשלימה את פעולותיהם של כל-הנשק האחרים. בשדה מלחמה שלנו באדמת המדבר בולטת חשיבותו של צייד הטנקים – בעיקר בלילה, ובייחוד בשלבים הראשונים, לאחר הקמת ראשי הגשר. כדי להבטיח את פעולת ההתבססות של כוחות החי"ר בראש הגשר יישלחו קבוצות ציידים הטנקים קדימה ככל האפשר.

כל קבוצה כזאת של ציידים טנקים תתבסס בעיקר על מטול ה"אר-פיג'י-7" ותמנה 7-9 לוחמים. קבוצות אלה יתפזרו על כבדת ארץ רחבה ככל האפשר בצידיהם של צירי ההתקדמות החזויים של טנקי האויב.

אלה הן משימותיהן של קבוצות ציידים הטנקים: ★ השמדת טנקי אויב שינסו לפגוע בשלבים הראשונים של התקפת כוחותינו (בצלחה).

- ★ פגיעה ביכולת ובחופש התמרון של טנקי האויב בעת תנועתם מעמדות ההגנה שלהם.
- ★ שיתוק העתודות של טנקי האויב העורכים התקפות נגד והשמדה של מירב המטרות.
- ★ פעולה נגד טנקי אויב נסוגים.
- ★ פגיעה בטנקי אויב המצליחים לחדור לתוך מערך ההגנה מהחזית ומהאגפים.
- ★ חיסול מארבי שריון של האויב.
- ★ קבוצות ציידים הטנקים יחצו את התעלה בגל הראשון, כדי שיסיפיקו לתפוס עמדות על הגבעות החולשות על דרכי הגישה של טנקי האויב. הקבוצות יהיו מוכנות לאבטח את הכוח העיקרי בעת חצייתו. קבוצות ציידים הטנקים ינועו בתנועה רצופה לפני החזית ובאגפים של הכוח הצולח העיקרי.
- ★ כשיגיעו אל הגבולות החיצוניים של ראש הגשר, יתפסו עמדות בחזיתו ובאגפיו תוך שהם מתרכזים בצירי ההתקדמות החזויים של טנקי האויב. הם ישתלבו במאמץ ההגנה לבלימת התקפות נגד של שריון האויב. הפריסה המקומית תיעשה על פי רוב במדרון האחורי של הגבעות כדי להשיג את גורם ההפתעה.

סיכום

על הפעלתם של הטיילים נ"ט ועל הישגיהם ביום הלחימה הראשון כותב ביזכרונותיו המרשל אל-גמסי, שהיה בראשית המלחמה ראש אג"ם ומאוחר יותר הרמטכ"ל: "לחימת חי"ר נגד טנקים היא לחימה בלתי קונבנציונלית

טייל נ"ט מאטרה

הדורשת מומחיות ואומץ. ביום פתיחת המערכה ניצבו בחזית 300 טנקים ישראליים... ההערכה הייתה שהישראלים יבצעו התקפות נגד מהירות. חימושם של כוחות הח"ר, אשר חצו את התעלה, כלל טנ"טים מונחים נוסף על הנשק נ"ט שהיה ברשותם. כוחות הח"ר והקומנדו הצליחו להשמיד כ-100 טנקים – כשליש מכוח האויב בקו הקדמי – ובכך בלמו את התקפות הנגד רו להשלים את מבצע החציה".

מצרים, שהבינו כי העליונות הישראלית בכמות ובדרך

1. עלתו של הכוח המשוריין תציב בעיה קריטית לראשי הגשר בעבר המזרחי של תעלת סואץ, ראו בתכנון של המערך נ"ט, בארגונו ובתרגולו אבן יסוד בתוכניתם. מערך זה נשען בעיקר על טיל ה"סאגר", שנתפס על ידינו כהפתעה במלחמת יום הכיפורים.¹¹

2. מחקר אמיתי של תורת הלחימה של האויב לפני המלחמה היה עשוי להקטין את האפקט של המערך נ"ט בכלל ושל מערכת ה"סאגר" בפרט.¹²

3. בשל הדיווידנדים הרבים שהניבה למצרים השקעתם במערך נ"ט, סביר להניח שהוא יתפוס מקום מרכזי בכל עימות עתידי – אם יפרוץ חלילה. מכאן החשיבות הרבה שבלימוד ובמחקר של קרבות הימים הראשונים במלחמת יום הכיפורים בחזית התעלה.

הערות

1. **הארץ**, 1.1.95, עמ' א'7. סא"ל יגור: ב-20 טנקים תקפנו את הארמייה ה-2, ללא ארטילריה, ללא חיפוי אווירי. קטעים מד"ח ועדת אגרנט.
2. המצרים כינו את טיל ה"סאגר" הנישא בידי אדם בשם "פאהד", ואילו הנגמ"שים נושאי ה"סאגר" מדגם "ברד-מ"2" נקראו "נימר".
3. הפעלת טילי ה"סאגר", הגם שנתפסה כהפתעה, לא הייתה צריכה להפתיע איש. על פי לניר, ההפתעה הבסיסית, מודיעין במשבר, תשמ"ג, חיפשו המצרים כבר לאחר מלחמת ששת הימים פתרון לעדיפות הטנקים הישראליים בתנועה ובאש – עדיפות שהנחילה למצרים את התבוסה הצורבת. הפתרון שנמצא היה לצייד את יחידות הח"ר באופן מסיבי בטילים נ"ט ולבנות עבורם תורת לחימה מתאימה. מצרים, שרכשה כבר לפני מלחמת ששת הימים טילים נ"ט מיושנים מדגם "שמל", הצטיידה במהלך מלחמת ההתשה בטיל המוצלח והמודרני AT-3 "סאגר" ("מליוטקה" בפי הרוסים) והשתמשה בו – בדומה לסורים – במספר אירועים בשלביה האחרונים של מלחמת ההתשה (1970).
4. **שאזלי**, עמ' 24. "עלידי הסגת ראשי הגשר לאחור והקטנת היקפם יכולנו לרכז יותר את האש ההגנתית, להגביר את צפיפות הכלים נ"ט לאורך כל קילומטר חזית ולאפשר לראשי הגשר ליהנות מסיוע ארטילרי ומסיוע של אש נ"ט גם מהגדה המערבית של התעלה".
5. שם. "הגברנו את ההספקה של נשק נ"ט מונחה ונישא לחיילי הח"ר בחוד המתקפה שלנו. לשם כך רוקנו מכלי-נשק אלה לא רק מחסני החירום, אלא גם מחסניהם של כל היחידות ושל כל המערכים שאינם

6. קשורים לגלים הראשונים של החציה... הייתה זו הדרך היחידה להעניק לחוד החנית שלנו יכולת להדוף שריון. נגמ"שי ה"ברד-מ"ד" היו אמצעי חדש שנקלט בצבא מצרים תחת השם "נימר" רק חודשים ספורים לפני המלחמה. מבחינה תורתית קיימים קווי דמיון רבים בשיטת הפעלתם של המשגרים הנישאים בידי אדם ושל המשגרים הרכובים על ה"ברד-מ"2".
7. **שאזלי**, עמ' 144. בעסקת הנשק שנחתמה במארכ 1973 רכשו המצרים כ-200 נגמ"שים מדגם "ברד-מ"ד", הנושאים גם הם טילי "סאגר". חלק מנגמ"שים אלה סופק מיידית, והיתרה סופקה ברבע השלישי של 1973. היה זה נגמ"ש חדיש, שנשא כיתת ח"ר על ציודה, ואשר חומש בתותח נ"ט חלק קדח בקוטר 73 מ"מ וכן בבסיסי שיגור לטילי "סאגר".
8. על פי התוכניות המצריות ערב המלחמה יעודו גדודי קומנדו לנחות ולפעול בעומק שטחנו בגזרת המעברים. הנחתות אלה בוטלו ברובן, והפעלת כוחות קומנדו לבידוד שדה הקרב בוצעה רק בציר החוף, באיזור רומני, ובציר ראס ג'ונדי שבדרום הגזרה.
9. הפעלה קרבית של קבוצות צייד טנקים ושיטת האימונים, חוברת מחקרים צבאיים מס' 78, מיניסטרוני המלחמה, 1973.14.2.
10. אל-גמסי, **מלחמת אוקטובר 1973**, עמ' 309, פאריז, 1989.
11. על ה"סאגר" כהפתעה ראה את המאמר "מ'הוראה" 41' לתחריר 41' – מתורת מלחמה מצרית למלחמה", **מערכות**, 332, עמ' 49.
12. **שאזלי**, עמ' 44-45.